

О. Г Цимбал, Д. Р. Мозгова

*Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Визначено потенціал розвитку ринку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Як підтвердження дослідження, наведено статистичні дані. Виділено основні тенденції та напрямки туристичного попиту. Досліджено поняття цільової аудиторії закладів оздоровчого туризму. Зроблено прогноз розвитку оздоровчого туризму в Україні. Автор бачить значні перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в нашій державі.

Ключові слова: *оздоровчий туризм, рекреаційний туризм, лікувально-оздоровчий туризм, медичний туризм, спортивний туризм, договір надання послуг з оздоровчого туризму.*

The article examines the trends in the development of health tourism in Ukraine. The development potential of the medical tourism market in Ukraine has been determined. As a confirmation of the research, statistical data are provided. The main trends and directions of tourist demand are highlighted. The concept of the target audience of health tourism establishments has been studied. A forecast of the development of health tourism in Ukraine has been made. The author sees significant prospects for the development of health tourism in our country.

Keywords: *health tourism, recreational tourism, medical and health tourism, medical tourism, sports tourism, contract for the provision of health tourism services.*

Постановка проблеми. Лікувальний туризм у світі розвивається випереджаючими темпами. Він є грошово ємним типом туризму і має як економічне, а й соціальне значення, оскільки сприяє поліпшенню здоров'я населення. Саме цей досвід наразі є дуже важливим та актуальним для нашої держави.

Мета роботи: дослідити стан та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу. Характерною рисою сучасного світового ринку туризму є прискорення його глобалізації та посилення міжнародної конкуренції. Ця тенденція об'єктивно мотивуватиме до розвитку та зміцнення впливу розвинених туристичних регіонів, і послаблюватиме позиції тих країн, де туризм не перетворився на домінуючий сектор економіки, не має необхідної підтримки влади та розвивається переважно стихійно. Для України, що має в своєму розпорядженні виняткові рекреаційно-туристичними ресурси, але не встигла розвинути та об'єднати всі основні ланки індустрії туризму в єдиний ланцюг, загроза перетворитися на аутсайдера у світовому туристичному процесі може стати більш ніж очевидною.

Варто зазначити, що на тлі масового захоплення здоровим способом життя туристи все частіше цураються звичного пляжного відпочинку на користь оздоровчих програм.

Більшість санаторіїв знаходяться в регіонах, які мають унікальні мінеральні ресурси та клімат. Мінус ринку в тому, що санаторні комплекси представлені переважно старими, побудованими ще за радянських часів, будинками. Тому аудиторію таких здравниць можна охарактеризувати так:

- невибагливі до умов проживання та комфорту
- мають середній дохід
- потребують оздоровлення
- жителі міст, які хочуть змінити обстановку.
- любителі тривалого відпочинку (лікування у санаторії рекомендується проводити не менше 10 днів).
- хочуть відпочити на морі.

Виходячи з перерахованих вище характеристик, основна аудиторія санаторіїв – це люди, старші 50 років і сім'ї з дітьми.

Для людей понад 50 років, або пенсіонерів, які не мають високого прибутку для відпочинку в дорогих готелях або SPA

комплексах, характерний недорогий тривалий відпочинок у санаторіях. Для них це буде найкращим проведенням часу в літній сезон. До того ж, ця категорія населення найчастіше має проблеми зі здоров'ям.

Україна поки що не належить до світових лідерів розвитку курортно-оздоровчого туризму. За даними статистики, обсяг наданих туристичних послуг у 2021 році становив 0,75% ВВП України, у тому числі іноземним туристам – 0,09% ВВП України, туристам, які виїжджали за кордон – 0,49% ВВП України. Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизного збору та інших обов'язкових платежів) у 2021 році склав 4937716 тис. грн, або 0,46% ВВП [1; 3, с. 203]. Надходження валюти від надання туристичних послуг нерезидентам України склало 70,96 млн. дол. США проти витрат резидентів України, які склали 214,32 млн. дол. США (туристи, які виїжджали за кордон) [3, с. 92; 4].

Чисельність туристів, які були обслужені у 2021 році зменшилась порівняно з 2020 роком, з 2290097 осіб до 2280757 осіб, в основному за рахунок осіб, охоплених внутрішнім туризмом у зв'язку з світовою пандемією (чисельність таких туристів, зменшилась за досліджуваний період з 1 094170 до 649 299 осіб).

У той час, збільшилася чисельність іноземних туристів із 282 287 осіб до 335 835 осіб. Збільшилась і чисельність громадян України, які виїжджали за кордон, з 913 640 осіб до 1295 623 осіб. Частка іноземних туристів, які відвідали Україну у 2021 році з метою дозвілля, відпочинку, спортивно-оздоровчого туризму у загальній кількості іноземних туристів становила 69,5%, з метою лікування – 12,9%. Частка громадян України, які виїжджали за кордон з метою дозвілля, відпочинку, спортивно-оздоровчого туризму загалом українських туристів становила 93,8%, з метою лікування – 0,1%. З наведених статистичних даних випливає, що виїзний туризм перевищував в'їзний на 74% [3, с. 77].

На сьогоднішній день в Україні діють два державні стандарти на послуги розміщення – ДСТУ4269:2003 «Послуги туристичні. Класифікація готелів» та ДСТУ 4268:2003 «Послуги туристичні. Кошти розміщення». Зазначимо, перш за все, курортні засоби розміщення повинні розташовуватись у безпечній зоні. На сьогоднішній день в Україні функціонують 197 готелів, що мають дійсне свідоцтво, інакше – певну кількість зірок. Серед них 36 готелів відповідають категорії «п'ять зірок».

На нашу думку, в майбутньому розвиток ринку перебуватиме під впливом таких факторів:

- Спрямованість державної стратегії розвитку туризму та оздоровлення. Велика частка санаторіїв України – державна власність. Виділення розвитку оздоровчого туризму серед пріоритетів держави сприятиме збільшенню інвестицій у галузь та зростанню видатків з держбюджету.
- Ревальвація чи девальвація національної валюти. Ослаблення національної валюти, зробить закордонні курорти дорожчими для українців та вигіднішим внутрішнім туризмом. За такого розвитку подій очікується зростання потоку іноземних туристів.
- Найнижчий рівень популярності внутрішнього відпочинку серед різних цінових сегментів. Внутрішній оздоровчий туризм виграє у низькому ціновому діапазоні, тоді як у середньому ціновому діапазоні виграють варіанти відпочинку закордоном. Обмеження у пересуванні для чоловіків у 2024 році підвищать попит на місцевий туризм, у тому числі оздоровчий.
- Зниження купівельної спроможності. Для українців відпочинок не є першочерговою статтею витрат на тлі оплати за комунальні послуги, харчування та інші щоденні витрати. У рамках нерухомості купівельна спроможність українців знаходиться на дуже низькому рівні, щоб дозволити купити собі будинок або ділянку. Більшість українців зможуть витратитися на відпочинок, ніж на купівлю будинку чи ділянки.
- Промислове забруднення. Санаторій позиціонується як місце, яке знаходиться в екологічно чистому регіоні. Тому, у разі промислового забруднення вод та повітря, попит на відпочинок суттєво знизиться.
- Все більше людей матимуть потребу в реабілітації, як постраждали від нападу росії на Україну.

Проведені дослідження потенціалу ринку лікувально-оздоровчого туризму в Україні та динаміка в'їзного туризму переконують у необхідності розробки маркетингової стратегії розвитку курортних територій, регіональних програм системного розвитку та підтримки рекреаційних підприємств валеологічного типу, підвищення конкурентоспроможності санаторно-курортних послуг. Стратегія розвитку курортів України буде більш ефективною та за

рахунок формування на міжрегіональному рівні стратегічних альянсів регіональної влади та туроператорів, підприємств гостинності. У зв'язку з цим цікавий досвід ринкових трансформацій на курортах Болгарії. Розглядаючи стратегію розвитку курортів у Болгарії, слід зазначити, що у країні було створено Союз бальнеології та СПА туризму (БСБСПА). В організацію входять 21 об'єкт розміщення категорії 4-5* в різних містах країни і кілька туроператорів, серед яких «Альма-тур», «КІТТ», «Солвекс», Sunlight travel. Союз позиціонує Болгарію на міжнародному ринку не тільки як пляжний, але і як бальнео-, спа- та веллнес- напрямок, щоб забезпечити цілорічний турпотік. З метою залучення інвестицій, українським рекреаційним підприємствам, слід враховувати досвід фахівців з європейських країн щодо впровадження методів експрес-оцінки результатів економічної діяльності підприємств санаторно-курортної сфери [1, с. 55].

Висновки. Таким чином, комплексний підхід до формування сучасного ринку лікувально-оздоровчого туризму в Україні диктує необхідність удосконалення нормативно-правової бази, яка регулює правовідносини у сфері модернізації санаторно-курортного комплексу регіонів, системи оподаткування, вирішення питань власності, системи державного регулювання та підтримки туристичної діяльності. Для цього необхідне коригування національної системи сертифікації курортно-оздоровчих послуг та категоризації санаторіїв як засобів розміщення з урахуванням процесів інтеграції України до міжнародного турринку. А також розробка організаційно-правового механізму впровадження міжнародних та національних стандартів туристично-рекреаційного обслуговування, врегулювання питань землекористування на пляжах Азово-Чорноморського узбережжя, системних заходів з управління береговою морською зоною, формування реєстрів курортних та екскурсійних об'єктів, природних лікувальних ресурсів; проведення експертних досліджень стану екологічної обстановки на курортних територіях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заваріка Г. М. Суспільно-географічний вимір постконфліктного розвитку туризму на прикладі східних територій України: монографія, Сєвєродонецьк: СНУ ім. Даля, 2019. 376 с.
2. Мальська М. П., Рутинський М. Й., Паньків Н. М. Лікувально-оздоровчий туризм. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2017. С. 191 – 210.

3. Інтернет-проект «Санаторії та курорти України». URL: <http://www.sanikur.com> (дата звернення: 22.10.2023).
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.10.2023).
5. Туристична діяльність в Україні у 2020 році. *Статистичний бюлетень*. Київ: Державна служба статистики України. 2021.